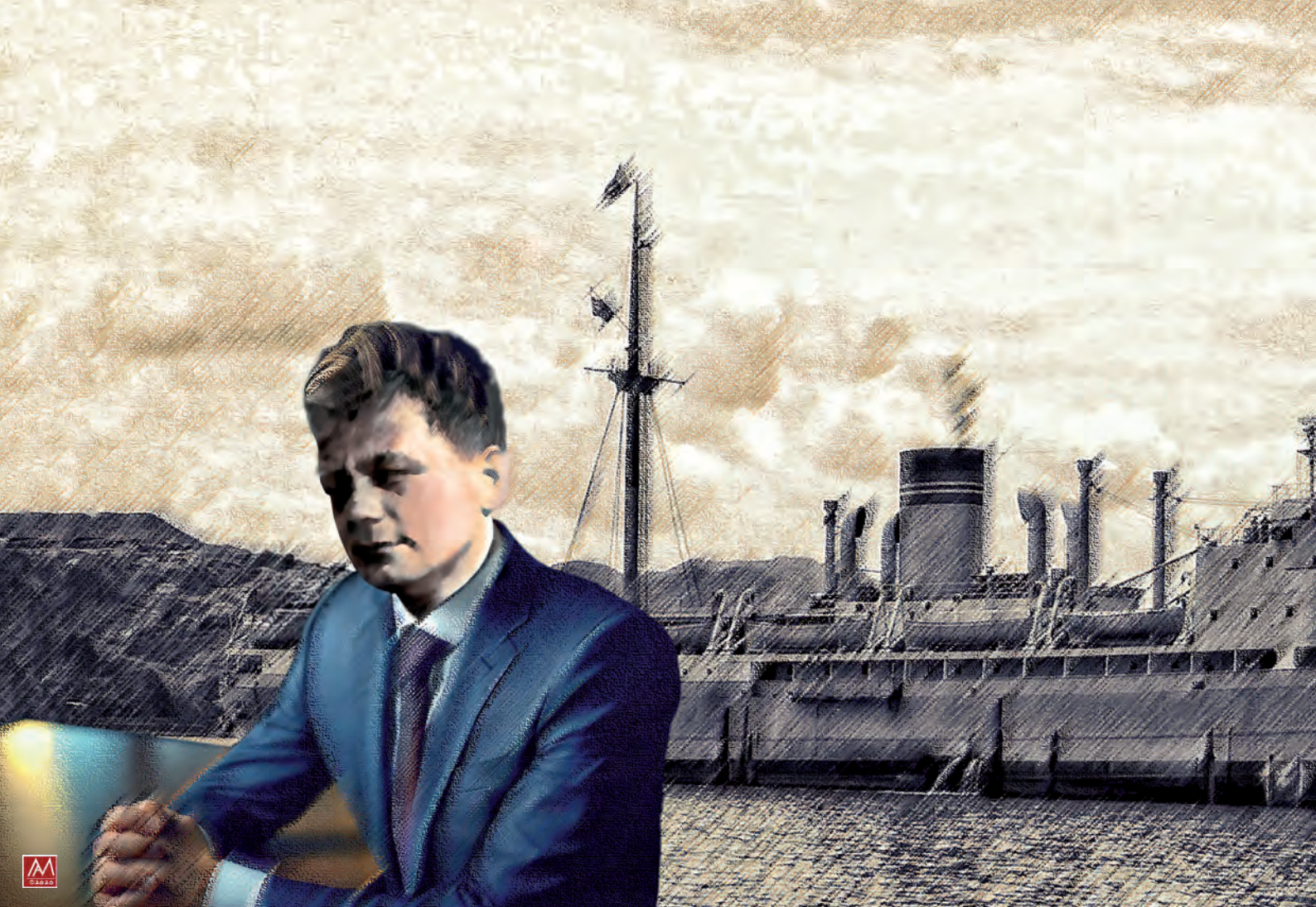
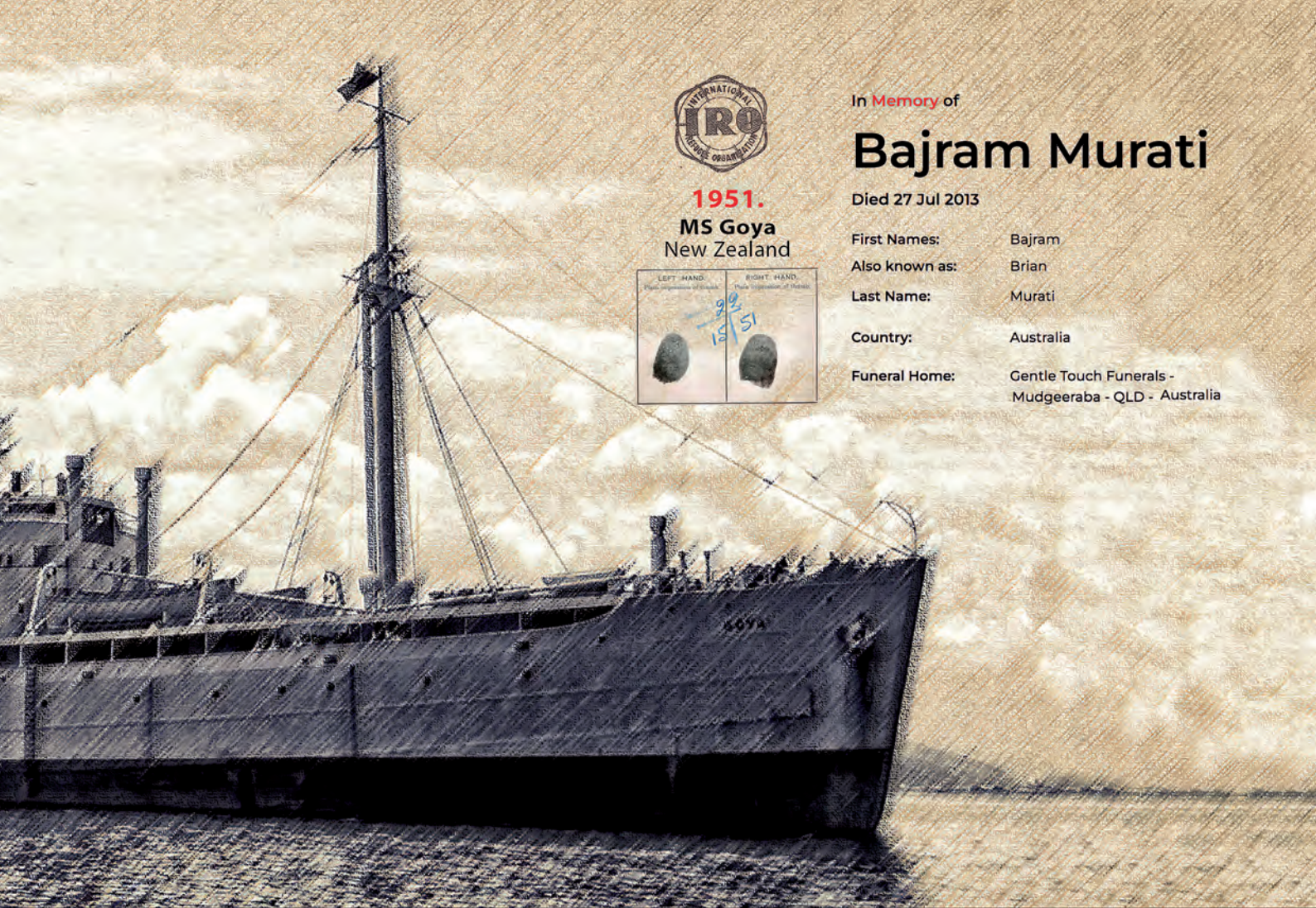

Abdullah Drury je kandidat za doktorat na Victoria univerzitetu u Wellingtonu. Magistrirao je na filozofiji na Waikato univerzitetu, istražujući historiju muslimanske zajednice Novog Zelanda. Također, nositelj je diplome magistra umjetnosti s počastima prve klase u povijesti na Waikato univerzitetu. Služio je kao gostujući predavač u ime dodiplomskog kursa Islam i Zapad na programu religijskih studija na Waikato univerzitetu. Autor je knjige „Islam na Novom Zelandu: kratka istorija udruženja muslimana Novog Zelanda.“ Recenzirao je širok spektar knjiga o temi islam u „Islam i kršćansko-muslimanski odnosi“ i u „The Muslim World Book Review“. Drury je napisao više novinskih i akademskih članaka o historiji i islamu. Jedan je od osnivača grupe „Waikato islamske studije“ i nekoliko godina je uređivao online reviju te grupe. Bio je na poziciji službenika za komunikacije u Federaciji islamskih udruženja Novog Zelanda između 1999. i 2002. godine. Bio je FIANZ-ov halal supervizor za južno ostrvo između 2002. i 2003. godine.
E-Mail: abdullah@xtra.co.nz

Abdullah Drury is a PhD candidate with Victoria University of Wellington and a University of Waikato MPhil graduate, researching the history of the New Zealand Muslim community. He also holds a BA in History and a Master of Arts with First Class Honours in History from the University of Waikato. He has served as Guest Lecturer on behalf of the University of Waikato's Religious Studies Programme's undergraduate course Islam & the West. He is the author of „Islam in New Zealand: A Short History of the New Zealand Muslim Association.“ He reviewed a wide range of books on the subject of Islam in „Islam and Christian-Muslim Relations“ and „The Muslim World Book Review“. Drury has written multiple newspaper and academic articles on history and Islam. He is also a founding member of the Waikato Islamic Studies group and edited the online Review for several years. He held the position of Communications Officer for the Federation of Islamic Associations of New Zealand between 1999 and 2002 and served as the FIANZ's South Island Halal Supervisor between 2002 and 2003.
E-Mail: abdullah@xtra.co.nz

1951.

MS Goya
New Zealand

In Memory of

Bajram Murati

Died 27 Jul 2013

First Names: Bajram

Also known as: Brian

Last Name: Murati

Country: Australia

Funeral Home: Gentle Touch Funerals -
Mudgeeraba - QLD - Australia

datum prijema / date of receipt: 6.9.2023.
datum recenzije / review date: 08.12. / 23.12. 2023.
datum prihvatanja / date of acceptance: 24.12.2023.

DOI: <https://doi.org/10.52510/sia.v4i2.66>

UDK: 929 Drury A.
28-428.5

Pregledni stručni rad - Other uncategorized works

Abdullah DRURY

**DOBRODUŠNI ALBANAC:
BAJRAM MURATI I ZAŠTITNICI ISLAMA**

• drugi dio •

**A GENIAL ALBANIAN:
BAJRAM MURATI AND THE WATCHDOGS OF ISLAM**

• the second part •

Sažetak

Članak analizira biografiju Bajrama Muratija (1930-2013), albanskog izbjeglice na Novi Zeland, te sporove oko simboličkih prostora i značenja unutar novozelandske muslimanske zajednice tokom 1960-ih, 1970-ih i 1980-ih. U središtu analize stoje razgovori oko liderstva između Muratija, kao izvršnog direktora Novozelandskog vijeća Svjetskog muslimanskog kongresa, i drugih predstavnika muslimanske zajednice. Takvo ispitivanje otkriva mnogo o širem imigrantskom iskustvu i nijansiranoj evoluciji islama unutar sekularnog društva angloevropskog kršćanskog naslijeđa. Autor kontekstualizuje kulturno i društveno okruženje Muratijevog života, ističući kako svoje komercijalne interese izvan vjerskih organizacija tako i svoje opsežne diskusije o pitanjima vjere. Kao što bi trebalo da postane očigledno, pojam jednostavnog albansko-muslimanskog rivalstva s azijskim imigrantima nije dovoljan da detaljno objasni složene mehanizme na djelu. Ustvari, unutarmuslimansko nadmetanje među zajednicama, preoblikovanje islamskih identiteta i solidarnosti u cijeloj zemlji te šarolik politički diskurs generirali su razlike i lojalnosti koje nadilaze jednodimenzionalne etničke uslovljenosti.

Ključne riječi: *Bajram Murati, Novi Zeland, muslimanska zajednica, albanski imigranti, islam, kršćanstvo.*

DOBRODUŠNI ALBANAC: BAJRAM MURATI I ZAŠTITNICI ISLAMA

U julu 1982. godine Bajram Murati je bio jedan od potpisnika otvorenog pisma predsjedniku Sjedinjenih Država, sa dr. Ronom Macintyreom (1938–2022), Gordonom Drajdenom (1931–2022) i Alanom Grahamom (1915–1998).^{▼1} Štampano je u novozelandskom *Heraldu* i iako teško da je neko remek-djelo poput *To the Finland Station* (Za finsku stanicu Edvarda Vilsona), u svom novinskom istupu Murati je vrlo eksplicitan, čime je potvrdio da je praktičan i efikasan u djelovanju. Njegova kolumna govori o okrutnoj ukupnosti Republike Izrael i monstruoznosti ugnjetavanja koje su doživjeli Palestinci. To nije bio nasumičan projekt, nego neobičan umjetnički čin: kao kod Solženjicina narativna osnova prožeta je snažnim emocijama. Albanski izbjeglica naglasio je da je svako, u oba društva, bio zatvorenik želje za samoopredjeljenjem i samoodržanjem, te da takav život nosi nepravde. Samo zato što je svaki građanin sebe smatrao značajnijim od ostalih, mogao je izdržati takvo stanje. Ljudima je potrebna skala vrijednosti kako bi organizovali svoje aktivnosti i utvrdili svoje prioritete. Ovaj perspektivizam u svijesti pojedinca pokazao se kao socijalna imunizacija protiv svakog razumijevanja patnje druge strane u sukobu. Šta je Muratiju prolazilo kroz glavu dok je sudjelovao u pisanju ove kolumne? Da li su mu ideje koje je iznio iznenada nadošle, bez upozorenja? Nemamo razloga sumnjati u detalje teksta. Međutim, teško je zamisliti da su mu te ideje naglo došle, budući da postoje dokazi koji ukazuju na to da mu je pitanje Palestine već bilo dobro poznato od kasnih šezdesetih. Albanski izbjeglica prepoznao je suštinsku slučajnost osjećanja i predstavio svoje ideje ne kao buntovne tvrdnje, već kao pažljiva razmatranja koja treba da se usprotive drugim razmatranjima. Dobar funkcionalni identitet reguliše emocije.

^{▼1} „Otvoreno pismo predsjedniku Reaganu i narodu SAD-a“. *Novi Zeland Herald*. 2. juli 1982:11.

ILUSTRACIJA - Jedni od potpisnika otvorenog pisma predsjedniku Sjedinjenih Država, Bajram Murati, Gordon Drayden i Alan Graham. (Arhiv Akšamija)

U tekstu, napisanom u ljeto 1982. godine, nema pravih tragova pravog stvarnog užasa, ili onoga što savremeni posmatrači nazivaju “ratnom pornografijom”. Međutim, primjećujemo trezveno argumentovane provizorne primjedbe o okolnostima pod kojima bi palestinska stvarnost mogla

izazvati užas i simpatije. Tako je Murati jasno shvatio ideju pravde kao propozicijsku istinu, ali ju je primijenio i kao autosugestivnu, egzistencijalnu i pragmatičnu pomoć u strukturiranju poboljšanja palestinskog života.

Ovo je bilo elegantno rješenje. Murati je uveo dodatnu komponentu i umjetnički promovisao pravila. Murati je na mnogo načina ostao skromni imigrant/izbjeglica, uvijek neprijateljski nastrojen prema ljevičarskom autoritarizmu tokom cijelog života, ali se domišljatošću znao prilagoditi svojoj publici. Instinktivno je znao da je isključivanje iz potrage za unutrašnjim redom sugerisalo da takav poredak zapravo ne postoji. Godine 1982. dao je intervju za magazin *Metro*. Naglasio je godine lične žrtve, teškoća i truda, te je ponovio priču o socijalističkoj brutalnosti u svojoj domovini i ubistvu muških članova porodice te priču o osobnom bijegu na slobodu.

Atmosfera u vrijeme ručka u uredu odmarališta Puriri Park, Orewa, predstavlja izrazito Novi Zeland – šorcevi i sandale, dim cigarete, prijateljske šale i *šoljica* čaja. Ogroman crni pas, mačkica i ružičasta galah dijele kancelariju. Dvije mesožderne meksičke ribe u akvarijumu iskušenje su za prste malih kampera. Sve ove kivi egzotičnosti kontrolira rumen, snažan, obučen u safari stilu albanski musliman, Brian Murati, generalni direktor. ▼²

(Njegovo odmaralište obilježeno je vlastitom zastavom – veliki golub sa stražnje strane novčanice od dvadeset NZ\$.)

ILUSTRACIJA ~ Detalj sa Muratijevog odmarališta Puriri Park, Orewa.
ILLUSTRATION ~ Detail from Murati's Puriri Park Resort, Orewa.

▼² Vidjeti: „Doseljenici: Brian Murati“, *Metro*. Oktobar 1982(16):46.

Nakon više od trideset godina na Novom Zelandu, „Murati sada može da šeta oko svog zelenog zemljišta kao translocirani engleski štitonoša, časkajući sa svojim seljanima“.▼³ Savršeno je odigrao svoje različite uloge i u drugom životu možda bi bio odličan pozorišni glumac.

Novi Zeland je zemlja koju sam usvojio po izboru. Moja odanost je stopostna. Ponosan sam što sam rođen kao Albanac. Imam veliki osjećaj za principe po kojima smo živjeli, za našu tradiciju. Ja sam musliman, ponosan sam što sam musliman.▼⁴

Intervju se završava onako kako je i počeo, podsjećajući čitaoce da društvo treba da bude uređeno po principima koji garantiraju sigurnost, a ne prema prolaznim ideološkim sklonostima. Njegove riječi pružaju dobar pogled na mentalni sklop albanskog izbjeglice više od dvadeset godina nakon njegovog dolaska kao i na način na koji je doživljavao svoju usvojenu domovinu.

Brian Murati je aktivan u muslimanskoj zajednici u Oklandu i ponosan je što je njegova supruga Gillian, rođena u Engleskoj, sama, po svojoj volji, odlučila da pređe na islam. Posebno je strastven kad je riječ o palestinskim izbjeglicama, s kojima duboko suosjeća. Njegovo vlastito iskustvo kao raseljene osobe jača njegova prirodna osjećanja solidarnosti s ovom braćom muslimanima.▼⁵

To je potresno kazivanje, ono koje iznenadi nespremnog čitaoca, kao žilet oštrom promjenom u stilu humora, duhovitosti i općih zapažanja o ljudskom stanju koja su ranije iznesena.

Također je vrijedno napomenuti da je iskoristio priliku da ponovi svoje zanimanje za palestinsko pitanje. Murati je 1983. godine napravio ozbiljnu grešku i nakratko se udružio s Mohammedom Abdel-Alom, vlasnikom novozelandske kompanije za proizvodnju mesa, agencijom koja se bavi certificiranjem *halal*-mesa. Loše upućen, Albanac se odazvao na nekoliko sastanaka na poziv jedne visoko pozicionirane osobe u Odboru proizvođača mesa Novog Zelanda kako bi se igrao pregovaranja s liderima muslimanske zajednice kao što je Mazhar Krasnići. Abdel-Al je imao kontroverzne stavove o halal-pitanjima i izazvao je veliki prezir kod šireg muslimanskog stanovništva. Nije bio baš poznat po ugladenosti. Iako nije važio za potpunog Disneyjevog negativca, javnost mu nije bila naklonjena. Dakle, ovo nije bio Muratijev najbolji čas. Mislim da je to bilo zamišljeno kao komad političkog teatra, varka korištena da poboljša reputaciju čovjeka od karaktera i s kojim se ne treba poigravati.

▼³ Vidjeti: „Doseljenici: Brian Murati“, *Metro*. Oktobar 1982(16):46.

▼⁴ Vidjeti: „Doseljenici: Brian Murati“, *Metro*. Oktobar 1982(16):46.

▼⁵ Vidjeti: „Doseljenici: Brian Murati“, *Metro*. oktobar 1982(16):46.

On je branio svoje postupke, opisujući Novozelandsko vijeće Svjetskog muslimanskog kongresa kao “čuvare islama”.^{▼6} Što se tiče preciznosti i dometa, to je složena i bogata slika, s privlačnom raskošnošću dostojnom slikarstva Vincenta van Gogha. Ona sugerše univerzalnost najvećeg cilja organizacije i daje muški osećaj sigurnosti, stabilnosti i plemenitosti. Iznad svega, Muratijeve riječi ukazuju na mješavinu ličnih i profesionalnih optužbi, a možda je bilo i dubljih poslovnih strahova. Ako je takvo mišljenje iznio u javnosti, možemo pretpostaviti osjećaj animoziteta i bijesa koji su mnogi lokalni muslimani osjećali prema Muratiju. Napetost između Muratija i Krasnićija ličila je na dobro označenu borbenu kartu u boksterskom klubu i odražavala je, dakle, stvarne rasprave koje su se odvijale tokom ove ere unutar šire muslimanske zajednice – debate su postale još hitnije zbog ekonomske neposrednosti i visokog udjela uključenih imigranata. Duboko saosjećajna optimistična Muratijeva ličnost, obojena dozom pragmatičnog cinizma, ovoga puta nije uspjela. Ova epizoda zapravo je označila kraj njegove javne karijere, a reakcija na njega i njegovu agenciju od sada je bila polarizovana između nekoliko vatrenih pristalica i mnogih glasnih protivnika.

Nakon toga, javni dokumenti i novine utihnuli su. Murati se povukao iz društvene politike i javnih poslova, posebno nakon debakla s novozelandskom Islamskom kompanijom za distribuciju mesa i mesnih prerađevina, i svoje posljednje decenije fokusirao se na porodična pitanja. Poput starog sufijskog majstora, čini se da je završio svoj život u kvazipobožnom povlačenju iz politike zajednice, čime je svjesno reafirmirao etiku i vrijednosti svoje vjere. Bajram Murati umro je u Australiji 27. jula 2013. godine. Ukop je u Kvinslendu obavilo neumjesno nazvano pogrebno poduzeće Gentle Touch Funerals.

ILUSTRACIJA - Muslimansko greblje u Kvinslendu.
ILLUSTRATION - A Muslim cemetery in Queensland.

^{▼6} Berryman, Warren. “Insensitivities created halal meat difficulties”. *Nacionalni poslovni pregled*. 19. decembar 1983:13.

Interpolacija

Teško je bilo kojem pojedincu očuvati svoj ugled i lične interese dok je živ – još teže nakon smrti. Finansijske i geografske okolnosti njegovog rođenja i vaspitanja uslovile su njegovo formiranje. Kada je Murati u pitanju, teško je izbjeći privlačenje polarnih suprotnosti: pogrdnu polemičku kritiku njegovih protivnika i složenu stvarnost situacije. I otporan i savitljiv, zauzima zanimljivu poziciju u historiji zajednice i sjećanju, ponekad ponižavan, ponekad hvaljen. Kako bi i moglo biti drugačije, s obzirom na obim ličnih tragedija i dostignuća ovog izbjeglice? U okviru hibridne kulture/društva, morao je u potpunosti djelovati kao kulturni ambidekster. Bilo bi pogrešno Muratija tretirati kao čovjeka izvan vremena, izolovanog od vlastite kulture (albanske, muslimanske ili one s Novog Zelanda). S jedne strane, duboka gramatika upravljanja bila je protestantska i anglosaksonska, dok su njegovi lični i zajednički izrazi vjere bili islamski i stoga tako blago strani *mainstreamu*. Čovjek nije bio poznati glumac ili *victor urbis*, ali uz izvještačenost novozelandskog Vijeća Svjetskog muslimanskog kongresa Murati je dijelom nadoknadio svoj status u oklandskom društvu i opremio se personom srazmjernom vlastitim ciljevima. Zanimljivo je reći i da je vodio organizaciju, ali nije ostavio leadersku grupu – ili učenika? – koji bi mogao nastaviti njegov rad nakon što se povukao iz poslova zajednice. Uprkos svim razočarenjima i frustracijama u životu, Muratijeva iskustva kao izbjeglice bila su od neprocjenjive vrijednosti za njegovo razmišljanje i radnu etiku.

Postoji nekoliko karakteristika Muratija koje osporavaju popularne predrasude koje uočavam o muslimanskim izbjeglicama. Naprimjer, tokom svog života i karijere, Murati je uvijek nastojao izbjeći da bude označen i odbačen kao intelektualni polemičar ili religiozni amater. U tome nije uopće uspio. Njegov oprez i nespremnost da svoje argumente iznese u bilo kom obliku, u javnoj sferi, samo je poslužilo da se zamagli to pitanje i spriječi ga da doprinese daljim istraživanjima u bilo kom pozitivnom smislu. To što je neko kompetentan u jednom određenoj poslovnoj oblasti malo govori o njegovim ličnim sposobnostima i kapacitetima na drugim mjestima. (Fašisti su mogli ustrojiti vozove da voze na vrijeme, ali i započeti nepotrebne ratove.) Možda bi pozitivnija kritika upućivala na to da je Murati imao iskru kreativnosti ili genijalnosti u svojoj odlučnoj težnji za slobodom i apstraktnim razmišljanjem o kapitalizmu i religiji. Imao je želju da pogleda ispod površine kad su u pitanju običaji i rituali obavijeni antikom i da privatno postavlja ozbiljna pitanja o metodologijama.

Na šta mislimo kada Muratija predstavljamo kao marljivog preduzetnika i industrijalca? Nema sumnje da su njegove autobiografske izjave u novinama donekle programirane, inspirisane kulturnim imperativima koji su često davali prednost višestrukim aspektima ispred “činjenica”. Stavljanje događaja u usmeni narativni okvir nužno je reduktivno i u skladu s agendom koju je sagovornik aktivno želio da promoviše

ili sačuva (tj. u skladu s implicitnim i eksplicitnim ciljevima). To je bila tanka linija kojom je Murati hodao u politici muslimanske zajednice, nikada se nije pozicionirao kao *mullah* ili vjerski učenjak, već jednostavno kao augustovski *primus inter pares* u rukovodećim krugovima. Međutim, to ne znači da se ovaj pristup treba potpuno ocrniti ili odbaciti. Upotreba strukturnih formula, stereotipa i ponovljenih tema u sastavu usmenog pripovijedanja ne guši automatski svu kreativnost, posebnost, činjeničnost ili tačnost. Istina je da usmeni računi i *toposi* mogu konstruisati i iskriviti prošlost, ali većina ovih tačaka može biti izložena, objašnjena, ispitana i objašnjena. To je, također, subjektivna perspektiva – proizvod određenog mislioca koji na određeni način raščlanjuje svoje čitanje i znanje.

ILUSTRACIJA – Murati se u politici muslimanske zajednice nikada nije pozicionirao kao *mullah* ili vjerski učenjak, već jednostavno kao augustovski *primus inter pares* u rukovodećim krugovima. (Arhiv Akšamija)

Muratijev život vrlo je zanimljiv, praćen intrigantnim pričama i anegdotama. Precizni detalji o njegovom porijeklu i ranom obrazovanju – uslovljeni djelovanjem Komunističke partije i snaga socijalizma – izgubljeni su za nas sada i njegovu mladost treba posmatrati kroz pomalo tamne naočale, oskudne dokaze, nejasne i nepouz dane. Možda je ono što je najnevjerovatnije kod njega ono što je rekao i slijedio. S druge strane, čitanje nekih novinskih članaka o ovom čovjeku daje nam zanimljiv uvid u njegove

ILUSTRACIJA - Murati je smatrao da bi komercijalizacija vjerskih poduzetništva bila jednako štetna kao i religijska politika.
 ILLUSTRATION - Murati believed that the commercialization of religious enterprises would be as harmful as religious politics.

ambicije i granice. Teško je ne pomisliti da je možda bio pomalo ogorčena osoba. Izgnanstvo, izbjeglištvo, činilo se da je uzrokovalo niz problema, od kojih je neke sam izazvao, a neki od njih samo su neizbježni aspekti stvarnosti. Pun ideja i planova, oštine i snage, Murati se prepustio i malim životnim zadovoljstvima. Posebno s obzirom na svoja iskustva na Balkanu, Murati je znao da se suštinska/inherentna logika religije razlikuje od logike poslovnog poduhvata i politike, ali je bio i oprezan držeći vrijednosti vjere i biznisa odvojenim. Komercijalizacija vjerskih poduzetništva bila bi jednako štetna kao i religijska politika. Bio je konstruktivan u smislu da je izgradio skromno poslovno preduzeće, bio je destruktivan po tome što njegovo učešće u široj muslimanskoj zajednici nikada nije dobro završilo. Murati nije imao dobro obrazovanje, ali je bio izuzetno inteligentan i njegov diskurs zasnovan je na religijskoj ideji. Međutim, može se pretpostaviti da je bio intelektualno frustriran nedostatkom formalnog obrazovanja. Kroz kontemplativno čitanje i učenje, kao i česta putovanja, njegov um obogaćen je ogromnom količinom informacija, pamćenje mu je bilo dobro a mašta plodna i, po svemu sudeći, bio je elokventan i graciozan. Međutim, sigurno nije bio obrazovan do nivoa koji bi njegov um zahtijevao i u svojim ranim godinama na Novom Zelandu morao je prihvatiti zaposlenje koje je vjerovatno bilo ispod njegove časti, intelektualno. Tako u svojim novinskim intervjuima

ponekad pokazuje određenu blagu intelektualnu aroganciju svojstvenu pametnim ljudima koji misle da je jedino važno biti “pаметan” i da su njihovi talenti protraćeni. Povremeno bi se cinično izražavao o primitivizmu naroda i opakog svijeta oko sebe, te činjenici da njegove stvarne vještine nisu adekvatno priznate ili angažirane. Strogo govoreći, njegove riječi nisu bile ni metodološke ni tematske orijentacije, već asocijativne – pokrenute jednim konceptom i popgledima u više smjerova istovremeno, malo nepredvidljivo. Čini se da su njegove misli uređene konceptualno, a ne hronološki. Očigledno je da ovaj pristup, kao i kod svakog proizvoljno njegovanog talenta, nije bio pretjerano koristan u njegovim odnosima s drugim muslimanima ili čak drugim Albancima.

Čovjek kontrasta i konfuzije, Murati je bio kontroverzna ličnost u muslimanskoj zajednici tokom 1970-ih i 1980-ih, a u nekim krajevima je i danas. Za stariju generaciju imigranata bio je usamljenik koji je potkopavao lažne svete pojmove islamskog zajedništva, za druge je bio propovjednik zdravog razuma i kreativnog, samostalnog razmišljanja. Nije inicirao niti ostavio za sobom bilo kakvu vrstu *svetog teksta*, naprimjer. U nekim aspektima Murati je bio ambasador islama, donoseći priču i vjeru Muhammeda u neshvatljivo pagansko društvo, sijući sjeme nove teološke paradigme koja će pomesti Novi Zeland i promijeniti tok angloevropske civilizacije ovdje. Zanimljiva je njegova upotreba jezika u novinskim intervjuima. Za svu njegovu ranjenu oštricu najupečatljiviji aspekt diskursa je njegova duhovitost. Umjesto da se fokusiraju na lične odnose između pojedinaca i problema, većina analitički orijentisanih mislilaca radije objašnjava stvari dodjeljivanjem određenih kategorija pojedincima, objektima ili specifičnim slučajevima i situacijama; to su obično kategorije povezane s eksplicitnim svojstvima. (Analitički mislioci ponašanje pojedinaca ili objekata mogu razjasniti kroz njihove grupne karakteristike.) Iako pomalo sentencijski i mračan, njegov obični diskurs obilovao je apologijama, aksiomima i zgodnim aforizmima. Riječi i ideje u ovim novinskim intervjuima, te stalna nadogradnja vokabulara, snažno sugerišu da je Murati bio duboko analitički mislilac.

Neko vrijeme fokusirao se na bliskoistočne kulturne i političke teme, artikulišući svoje autonomne i dobro informisane perspektive i mišljenja o gorućim aktuelnim pitanjima bez ikakvog straha ili naklonosti. Nije bio pretjerano impresioniran zapadnom politikom prema Arapima općenito, a posebno Palestincima. Nepotrebno je reći da je njegovo znanje i razumijevanje muslimanske kulture i historije bilo subjektivno koliko i autentično, što nije uvijek bio slučaj i kod drugih komentatora. Sa svim tim bijesom i šakama prezrenog Velšanina, Murati je postao glasan i snažan borac za palestinska prava. Muratijevi pomalo kontradiktorni i komplikovani poslovi s Odborom novozelandskih proizvođača mesa i novozelandskom kompanijom za distribuciju mesa često se navode kao dokaz njegove nepouzdanosti i nelogične prirode. U stvarnosti, međutim, ove neortodoksne i povremeno nepredvidive taktike otkrivaju pronicljivu svijest o suptilnim zamršenostima teme i doba; u tom smislu pokazao se kao izuzetan posmatrač aktuelnih događaja i za strategije koje je koristio ne može se reći da odražavaju naivan, zadrž, provincijski ili zastarjeli aspekt ili impulse, već sofisticirani i nijansirani

sinkretizam albanskih, evropskih, islamskih i novozelandskih utjecaja u diplomatskoj oštroumnosti. Učenik postaje učitelj. Njegova paradigma moći bila je daleko šira nego što kritičari prepoznaju; svi dokazi i primarni izvori pokazuju njegovo samosvjesno napuštanje arhaičnih obilježja islama (turbana i kožnih čarapa) i usvajanje modernijeg, evropskog utjecaja razumijevanja vjere i uloge muslimana na Novom Zelandu. Iznad svega, suštinska priroda i sadržaj pregovora između Odbora za proizvodnju mesa Novog Zelanda, novozelandske kompanije za distribuciju mesa, i njegove vlastite agencije, ilustruje da je početkom 1980-ih Murati smatran – kako je želio biti – vođom značajne *de facto* suverene kulturne grupe.

ILUSTRACIJA – Auckland – mjesto u kojem je Murati tokom 1970-ih i 1980-ih proveo u muslimanskoj zajednici.

ILLUSTRATION – Auckland – where Murati spent the 1970s and 1980s in the Muslim community.

Sa sigurnošću možemo tvrditi da Muratiju nisu smetali sitni sukobi. Bio je čovjek čvrstih uvjerenja i ponašanja: znao je govoriti odrješitim tonom, očito je posjedovao energiju i fanatični nagon za uspjeh i iskreno je vjerovao da je islam jedina prava vjera. Bio je relativno ortodoksni i pronicljivi musliman, a njegovi kritičari sami su davali smisao njegovim tvrdnjama. Njegovi napori ne mogu se razumjeti nezavisno od mjesta. Njegov odnos prema drugim muslimanima s vremenom je znatno omekšao i zapravo je bio ubijeđen da će društvena napetost samo stvoriti daljnju uznemirenost. Jasno je da se, na kraju, ipak ponašao na racionalan, razuman i strateški način. Možda se njegova šteta ugledu muslimanske zajednice u nastajanju mogla pripisati pogrešnoj procjeni koliko i pogrešnom pristupu.

Historičari često raspravljaju o vrijednostima teorije velikog čovjeka u odnosu na teoriju trendova i sila. Dvije suprotstavljene teorije ukrstile su mačeve u biografijama Mazhara Krasnićija i Bajrama Muratija. Postojala je obimna i lucidna asimetrija u njihovom odnosu. Pričljiv, žestoko ambiciozan i izuzetno energičan, Krasnići je bio miran, ali izuzetno kompetentan vođa džamije sa spremnošću da preuzme neophodne rizike i s talentom da iskoristi prilike koje slučajno naiđu. Njegovi novinski intervjui odražavali su ton samouvjerenog čovjeka: njegove riječi ličile su na govor osmanskog sultana halife s Divana.^{▼7} S druge strane, Murati je imao taktiku uličnog borca koji strpljivo prati protivnika i pleše po rubovima dok se druga strana ne iscrpi. Privatne komunikacije s porodicom sugerišu da mu se nije dopadala pažnja javnosti i samo je želio da bude u pozadini, pomažući ljudima. (Postoji porodična anegdota o prijatelju s Novog Zelanda koji je pomogao Bajramu Muratiju na više načina. Umro je u siromaštvu, bez porodice, pa je Murati sredio da ga sahrane na muslimanskom groblju u Aucklandu). U središtu svega toga bilo je takmičenje za društvenu hijerarhiju, prestiž i resurse. I Krasnići i Murati bili su vrlo pragmatični i mogli su napraviti piruetu na poslovičnom šestogodišnjem periodu kada je to bilo potrebno. Vezalo ih je dugo, iritantno i povremeno borbeno prijateljstvo.

Ipak, obećavajući smjer kojim se njegov život kretao, i njegova dotadašnja postignuća, nisu ispunili Muratija. Nije bio tip koji je mnogo razmišljao bilo o prošlim postignućima ili lošim iskustvima. Umjesto toga, čini se da se fokusirao na sadašnjost i budućnost. Bio je oprezan zbog činjenice da njegovi talenti nisu bili u potpunosti iskorišteni i na tipičan način jurio je svoje posebne strasti s obnovljenom snagom. Njegova energija/strast, a ne njegovo rezonovanje *per se*, učinilo je njegove riječi tako uvjerljivim. Predstavio se kao ugledan građanin i razvio ukus za elegantna poslovna odijela – malo je javnih fotografija Albanca bez kravate i besprijekorno ispeglane košulje (često bijele). Njegova posebno novozelandska biografija/karijera – u mnogim aspektima, mogla se ostvariti samo u ovoj zemlji.

Čini se da je Murati svoje napore zamišljao kao svojevrsni odraz odnosa između parametara ideja i života, možda ne kao uzor preciznosti u pozitivističkom smislu. Prigrlio je upornu životnu težnju za vlastitim smjerom i svrhom, i gledao izvan uske staze ideala i života, koliko god posao izgledao običan ili trivijalan. Svjesno ili podsvjesno, to su zapravo duboko filozofska razmatranja i reakcije, koja odražavaju njegovo rano obrazovanje u Albaniji, gdje je bilo općeprihvaćeno da se misterija i ljepota *dunjaluka* pojavljuju samo kroz pažnju, naklonost, suosjećanje, misao i strpljenje. Ova vrsta razmišljanja istovremeno je i umjerena i neumjerena. Umjereno je jer u prvi plan ističe urođene ljudske slabosti i osnovna ograničenja i relativnost znanja kao takvog. Neumjereno je jer iznosi neobuzdanu jedinstvenu logiku naučnog razuma. (Znanje posjeduje i manifestuje sopstvenu unutrašnju dinamiku i izazove: iako ima za cilj da ukroti ili opovrgne strasti, jasno je da se ono može razviti u novu samopravednu, kvazireligijsku strast.) Za Muratija je znanje bilo više *poezis* nego *mimezis*, više aktivnost nego imitacija.

^{▼7} Drury, Abdullah. „‘Mazharbeg’ Albanac u egzilu”. *Waikato Islamic Studies Review*. Juni 2020;6(1):4-20.

Široko se tvrdi da ontološki ljudska svijest postoji na granici reda i haosa. Iskustvo historije dosljedno je utvrdilo da je napretku i dolasku bilo koje nove faze u ljudskom razvoju ikada, ili nepogrešivo definisane artikulacije bilo koje nove ere u filozofiji, prethodila prepoznatljiva podstruja osjećanja koja popločava i priprema put za njeno široko prihvatanje. Grube ideje i pojmovi koji već neko vrijeme cirkulišu i prožimaju (i možda intuitivno kličaju) u umovima i dušama običnog naroda, ali koji nisu uspjeli da dobiju opipljiv ili sažet oblik, pronalaze nepredviđen izraz u ustima onoga koji postaje njihov priznati i identifikovani eksponent, oko koga se sva akcija odmah usredsređuje (bilo zbog boljih komunikacionih vještina, preciznije intuitivne percepcije, bilo zbog većih kapaciteta koncentrisane misli ili drugih uzroka). Pokrenut tako na prvoj liniji progresivnog rasta, često nesvjestan novih mogućnosti, on ili ona preuzima vodstvo (često nevoljno u početku). Pojedinaac postaje tako upadljivo prepoznat kao predvodnik nove paradigme, podstaknut plimnim talasom aspekata i sila (čija se moć smatra potpuno neočekivanom), od kojih on ili ona brzo saznaje da je sve osim nominalne dominacije, puke sjenke kontrole, završilo ili prenijeto negdje drugdje. Među eminentnim imenima onih koji su istupili da to prihvate i da snose istaknutost i recipročni altruizam vodstva ljudske misli kroz vijekove, postoji malo njih koji bi se mogli s razlogom zvati vođama. Može se tvrditi da su mnogi ljudi dali značajan doprinos, ali se ne može poreći da sam zapis o njihovim karijerama nije uvijek bilježio posebno doba u historiji njihovog društva ili zemlje, već šireg čovječanstva kao vrste. U više slučajeva konačni efekti njihovog podsticaja za dobro ili zlo možda još uvijek nisu bili očigledni ili čak pravilno utvrđeni, jer tek kad se pristrasnost i posjedovanje odbace iz narativa ili se vremenom otupili (kada je sukob strasti ili rata prestao ili se smanjio), može se artikulirati pravedna i nepristrasna procjena rada onih izuzetnih građana koji sebi priušte da budu mete za put odvrćanja, uvijek orijentiranih na one koji žele da ospore prihvaćena i navodna uvjerenja i običaje drugih.

Murati je bio takav.

Iščitavanjem svih postojećih historijskih podataka – posebno novinskih članaka i intervjua – uz prednost retrospektive, lako je vidjeti da je Murati bio jako neshvaćen gospodin na više nivoa. Njegovo govorništvo i retorika – uzvišena ali duhovita – zaokupljala je maštu javnosti. Možda tajna njegovog uspjeha 1950-ih i 1960-ih ne leži u njegovim razumnim moćima ili sirovom intelektu kao takvom, već u njegovoj urođenoj sposobnosti da brzo uči od onih oko sebe – svoje okoline – i prilagođava se u skladu s tim. Ova sposobnost integrisanja uvida različitih sagovornika dovela je do proširenog ličnog repertoara socijalnih vještina. Većina muslimanskih i nemuslimanskih sagovornika nije bila previše zainteresovana za njegovu ličnu patnju u prošlosti, ili za albanski narod uopšte, u rukama posvećenih marksista. Međutim, također je lako vidjeti da je ponekad pridonio konfuziji i animozitetu koristeći istu taktiku koja mu je pomogla da postigne toliko toga. U tome leži centralni paradoks njegove biografije.

Bilo da neko voli ili ne voli Muratija, sigurno ga ne može ignorisati.

Zašto do sada niko nije napisao biografiju Bajrama Muratija? Iako ovaj propust može izgledati iznenađujuće, mislim da odgovor na zagonetku leži u tome na koji način je historija novozelandskih muslimana istražena i sastavljena. Posljednjih decenija, lokalni muslimani borili su se protiv stereotipa na javnoj sceni, uvijek izvučenih iz medijskih utjecaja niske rezolucije inspirisanih događajima i ličnostima u inostranstvu: ludim mulama i psihopatskim diktatorima, bradatih teroristima i ženama u maramama i još gore. Komentatori, historičari, novinari, političari i psiholozi od Aucklanda do Dunedina, nastojali su identificirati i sakriti određeni muslimanski ‘um’ ili ličnost. Djelimično je to bilo odvajanje sljedbenika islama od ostatka čovječanstva.^{▼8} U okviru ovog okruženja bilo je malo prostora, interesovanja ili mogućnosti za potpuni profil, a kamoli kritičku biografiju, pojedinih lidera muslimanske zajednice Novog Zelanda. Portreti su bili ograničeni na đavolski senzacionalizam. Tokom 1980-ih i 1990-ih, autoritativni prikazi autoritarnog islama i muslimana bili su veoma utjecajni u ovoj zemlji. U takvim analizama muslimani su bili monolit – nepromišljeni robotski automati koji nisu posjedovali posebnu slobodnu volju i postupali su prema naredbama vanzemaljskog vjerskog svećenstva otuđenog od modernosti i stvarnosti. U ovom periodu, u mjeri u kojoj su se novozelandski muslimani i njihovo vodstvo uopće spominjali u blago pozitivnim tonovima, bilo je to u čudnim prikazima egzotike – ramazanskih i bajramskih festivala naseljenih znatiželjnim strancima u čudnoj odjeći i jedenju začinjene, ali neobične hrane i tako dalje. Kako napisati ozbiljnu analizu pasivnih zupčanika u tako bizarnoj mašineriji, ili zaista, zašto?

Nakon afere 11. septembra u SAD-u, ova istraživanja doživjela su radikalnu promjenu. Umjesto monolita, naučnici su skrenuli pažnju na haotičnu i fragmentiranu prirodu ‘muslimanskog svijeta’, onu u kojoj su se pojedinci, porodice, plemena, institucije i višestruke hijerarhije nadmetali za prilike i hegemoniju. Komentatori su sada tvrdili da ovi strukturni aspekti bolje rasvjetljavaju stvarnu dinamiku muslimanskih društava i imigrantskih grupa. Pojavile su se nove akademske paradigme, što ukazuje na složeniju sliku: islam je teološki bio vrlo blizak hrišćanstvu i većini muslimana je bilo veoma prijatno s hrišćanima, s drugim frakcijama manje. S obzirom na novi značaj koji se pridaje liderima domaće zajednice, sada je imalo smisla da se vlasti i mediji povežu s lokalnim muslimanskim ličnostima i pokrenu biografske studije tamo gde je to relevantno. Od 2001. godine, većina vladinih i medijskih izvještaja naglašava stavove lokalnih muslimana u odnosu na prekomorske glasove.

Još dva elementa zapadnjačkog učenja o domorodačkim muslimanskim zajednicama još uvijek su zahtijevala promjenu kako bi kritička biografija Muratija bila moguća. Decenijama (vijekovima?), zapadni istraživači posvećivali su malo pažnje ovoj vjerskoj manjini, tako da postoji nedostatak stručnosti. Jezičke barijere opstaju i arhivsku građu je teško locirati – to efikasno sprečava sve osim najodlučnijih historičara da objasne ovaj put. Štaviše, kada su to učinili, prirodno su se fokusirali na

^{▼8} Vidjeti: Khan, Abdur Rahman. “Mišljenje: Štit islama”. *Listener*. 24. oktobar 1987:58.

najveće etničke manjinske grupe (Azijate, Arape i Afrikance), a ne na Albance. Glasnogovornici azijske muslimanske zajednice posljednjih godina dali su većinu dostupnih komentara: historija azijskih muslimanskih imigranata na Novom Zelandu postala je sinonim za historiju svih muslimana na Novom Zelandu. Murati i Albanci praktično su zaboravljeni. Slično tome, prije 2001. godine, naučnici su umanjili ulogu unutrašnjih etničkih tenzija unutar zajednice – zaslijepljeni ranijim mitom o društveno-religijskom monolitu. To je bilo tačno uprkos glasnim dokazima o albanskom i bosanskom učešću u rukovodećim krugovima i ključnim odlukama na kritičnim tačkama u ovom širem komunalnom narativu. Nakon 2001. godine, naučnici su se podsjetili na moć etničkih strasti i predrasuda unutar vjera. Posmatrači su sada počeli da usmjeravaju pažnju na ulogu etničkih razlika u oblikovanju pitanja muslimanske zajednice Novog Zelanda. U tom procesu, dokumentovali su varijacije u muslimanskim komunalnim običajima i praksama, ali u odsustvu ozbiljnog naučnog istraživanja, činjenične greške o albanskim muslimanima bile su neizbježne.

ILUSTRACIJA - Albansko i bosansko učešće u rukovodećim krugovima i ključnim odlukama na kritičnim tačkama bilo je nezanemarivo u širem komunalnom narativu Novog Zelanda.

Početak 21. stoljeća krajnje je vrijeme za kritičku biografiju Bajrama Muratija. Vrijeme je omogućilo istraživačima da pristupe do sada nedostupnim vladinim dokumentima. Istovremeno, Muratijeve aktivnosti i poslovi pokazali su se uvjerljivom temom za generaciju istraživača zaokupljenih etničkom pripadnošću i rasom. S obzirom na porast etničkog čišćenja i nasilja u inostranstvu, patos Muratijeve karijere kao lidera lokalne muslimanske zajednice činio se pogodnim za aktualna dešavanja. U naše vrijeme razumio se značaj individualne autonomije, agencije i odgovornosti, a da ne govorimo o ljudskim pravima i građanskim slobodama. Iako će se većina komentatora i dalje fokusirati na šire obrise i obilježja šireg muslimanskog stanovništva Novog Zelanda i povezane strukturne procese koji su ga oblikovali, biografija Bajrama Muratija naglašava ulogu zagovaranja. Ljudi poput Muratija – sa svojim ličnim iskustvima i mišljenjima, intenzivnim ambicijama i strastima – bili su važni. Deceniju nakon njegove smrti, biografija punog obima izgleda relevantna i pravovremena.

Zaključak

Ovaj rad pokušao je ilustrovati prirodu nekih od frakcijaških dešavanja koja su utjecala na muslimansku zajednicu Aucklanda tokom 1970-ih i 1980-ih, fokusirajući se na biografiju jednog lidera zajednice, albanskog izbjeglice po imenu Bajram Murati.

Šta reći o posljednjem naslijeđu Bajrama Muratija? Važno je napomenuti od početka da on sam nije posjedovao *animus dominandi* i da je u velikoj mjeri bio motiviran vrlo stvarnim savremenim političkim i ekonomskim brigama. Želio je privući ljude u islam raspravljajući i prenoseći inherentnu istinu njegovih aksiomatskih pravila. Ovaj esej biografska je analiza lidera muslimanske zajednice čiji je izuzetan život doveo do toga da se bori za prava muslimana i suočava sa više društvenih granica, ostajući sve vrijeme vjeran svojim uverenjima i srcu. Živeći u vrijeme velikog političkog nasilja i burnih društveno-ekonomskih previranja, dok su smrt i neizvjesnost vrebale iza svakog ugla, čovjek je posjedovao izuzetan i nezaustavljiv duh upornosti koji i danas inspiriše i nadahnjuje plašljivije posmatrače. Murati – čije ime na klasičnom arapskom ima različito značenje: 'željen', 'tražen', 'poželjan', 'čeznut' ili 'cilj' – bio je pragmatični politički izbjeglica, pa njegove periodične frustracije nepraktičnim običajima njegove muslimanske braće treba posmatrati u kontekstu njegove odgovornosti kao vođe zajednice. Međutim, činjenica da je često izlazio iz svoje zone komfora daje nam uvid u multietničku religiju islama u Aucklandu tokom 1960-ih, 1970-ih i 1980-ih, koja se rijetko viđa u anglofonim medijima (čak i u islamskim krugovima). Albanac je bio proizvod svog vremena i uprkos svim širokim teološkim prigovorima često je imao lijepe reči o drugim muslimanima, i brzo je priznavao zasluge i odavao poštovanje tamo gde je bilo zaslužno. Kliše je napisati da je bio čovjek snažne osobne vjere i da se nikada nije pokolebao u povjerenju u božansku providnost ili vlastitu sudbinu, ali kad je riječ o

Muratiju, to je istina. Uprkos mnogim usponima i padovima, njegova biografija ostavlja za buduće generacije lucidan i živopisan prikaz dobro proživljenog života, koji je još uvek neprocjenjiv resurs za moderne naučnike i to je lekcija koju bi svi savremeni čitaoci trebali shvatiti s velikim razumijevanjem.

Jedan od mojih osnovnih nalaza jeste izuzetna usaglašenost i jedinstvo rasprava i diskursa koji su trajali od ranih 1960-ih do 1980-ih. Vjerujem da ova konzistentnost omogućava holističko čitanje izvora, iako se uočavaju manje razlike u naglasku. Ovaj period obilježila su dva istovremena trenda. Prvo, iako je to bilo doba obilježeno pojavom čudnih podjela unutar zajednice, to je također bilo doba sazrijevanja i konsolidacije unutar novozelandskih muslimanskih institucija i praksi, obilježeno osnivanjem i rastom važnih vjerskih zajednica i organizacija. Drugo, to je bio period koji je postavio temelje za dva važna historijska razvoja: rast islama na Novom Zelandu i uspon trgovine halal-mesom kao odlika ovog društva. Ustvari, s dosadašnjim dokazima, historičari vjerovatno nikada neće moći prodrijeti u dubine Muratijeve psihe kako bi u potpunosti razumjeli proračune i sklonosti koje su ga dovele do njegovih veoma idiosinkrastičkih zaključaka i ponašanja prema drugim ličnostima muslimanske zajednice. Njegovi postupci i ideje oblikovani su njegovim historijskim kontekstom i ličnim motivima. Iz različitih intervjuova koje je dao medijima vidimo veliko interesovanje za komercijalne poslove, ali i za vjerska pitanja. Njegove brige i dileme bile su i brojne i aktuelne. Upravo iz ovakvih tekstova vidljiv je i modni stil koji je inspirisao kvaziduhovne ciljeve, ali i *realpolitiku* koja je diktirala njegove poslovne brige. Nakon što je naveo tu tačku, mora se napomenuti da s obzirom na svu svoju hiperartikulisanu inteligenciju i pobožnost, generalni direktor Novozelandskog savjeta Svjetskog muslimanskog kongresa nikada nikome nije dosađivao dugotrajnim filozofskim ili teološkim propovijedima ili razmišljanjima o estetskim preduslovima i principima prijemčivosti uma za dužnost ili o drugim složenim ljudskim strastima. Čak i ako je metafizička potraga za spokojem i čežnja za jedinstvom zajednice izmakla Muratiju, ili ga nije uspjela zadovoljiti, ipak je bio u stanju izbjeći humanizirajuće implikacije vjerskih slika i osjećaja. Ni u jednom trenutku svog života nikada nije emotivno poklekao u potresnom samoistraživanju gubitka čovječanstva koje prolazi kroz krizu. Svakako nikada nije napisao knjigu, pretvarajući se da je rival Imanuelu Kantu ili Dostojevskom u dubini uvida. Šta je bio Muratijev veliki doprinos? Šta je mogao poduzeti da ublaži svoje kritičare?

I dalje je o ovom čovjeku teško dati konačno mišljenje. Bio bi jako zadovoljan svim tim istraživačkim interesom za njega. Njegova strastvena ljubav prema rodnoj Albaniji i usvojenom Novom Zelandu bile su dvije od samo nekoliko tema na kojima je ustrajavao u svom životu. Ne može se lako povući granica između Muratijevih izjava i razumijevanja događaja iz njegovih medijskih intervjuova – oni su međusobno zavisni i neizbježno povezani. U više novinskih intervjuova vidljivo je bio nostalgičan za domom i iskazao nepokolebljivo vjerovanje da će se Albanci i Albanija nekako osloboditi socijalizma, te da će ispuniti neku posebnu ulogu u budućnosti svijeta. Ova osjećanja samo su jačala kako su godine odmicala. Iako se nastoje razmrsiti ovi autoritativni pojmovi, različite izjave i narativi su izazovni. Čini mi se da je

njegov entuzijizam rezultirao napornim radom i preuzimanjem stvarnih rizika, pri čemu je osporavao *status quo* i postojeće svjetonazore kako bi poboljšao sebe, svoj životni standard i životni standard ljudi oko sebe. Nikada nije koristio svoja užasna životna iskustva tokom Drugog svjetskog rata da potone u samopopustljivi alkoholičarski zaborav. Čudesnim govorništvom više puta je isticao plemenitost islama i muslimana, njihovu hrabrost. (Iako, ideja da je Allah uputio Muratija proizlazi iz preokretanja logike da se utvrdi uzročnost iz događaja. Drugim riječima, savremeni čitalac mora zaključiti da Albanac nikada nije poduzeo nikakvu važnu aktivnost u javnom domenu bez eksplicitnih instrukcija odozgo – to se čini i malo vjerovatnim i vjerodostojnim.) U srcu njegovog vodstva i poruke bilo je njegovo strogo insistiranje na konceptu jedinstva: jedinstva Boga, zajednice i čovječanstva. Zanemarujući mnoge društvene konvencije i osporavajući svoje mesto u novozelandskom društvu, on je bio primjer težnje ka izvrsnosti koju bi drugi mogli da prate. Istrajavao je unatoč činjenici da je počeo bez ičega, nije posjedovao obrazovanje niti značajne veze s društvenom elitom (i zaista, pridržavao se manjinske religije). Njegova biografija vrijedna je istraživanja jer ilustruje opseg i granice individualnih težnji za autonomijom unutar novozelandskih muslimanskih institucija, kojoj su također težile druge ličnosti zajednice. Može biti teško uspostaviti razumnu ravnotežu između konkurentskih društvenih snaga i ideoloških pitanja u eri ekonomskog rasta i političke inercije, a dostupne informacije često se iskrivljuju i uljepšavaju. Međutim, kao nadaren i inovativan mislilac, Murati je bio više nego sposoban da pomiri sukobljene poglede na svijet i filozofije koje su preovladavale oko njega. Ne iznenađuje da su njegovi pogledi na Boga, stvaranje, etiku, politiku i tako dalje, na jednom nivou vrlo tradicionalni i pomirljivi, a na drugom nivou nekonvencionalni i beskompromisni. Njegov je islam imao progresivni duh. Zalagao se za prava i dužnosti pojedinaca i istakao značaj dobrog ponašanja i karaktera u formiranju zdravog društva. Njegov pristup islamu bio je teološki sofisticiran i nijansiran, ali društveno i kulturno 'progresivan'. Murati je u više navrata isticao značaj materijalnog napretka, ali nikada na račun duhovnog razvoja i rasta. Očekivao je da će muslimani izbalansirati ta dva aspekta. Čini se da je, unatoč nastojanjima da se oslobodi sveprisutnog filozofskog i vjerskog dogmatizma tog doba – u svojim nastojanjima da pomiri prevladavajuće društvene i političke konvencije – uspio samo previše pojednostaviti vrlo komplicirana pitanja i tako je zaista uspio samo sebe gurnuti na marginu događaja.

Iznad svega, komentatori su podijeljeni u svojim mišljenjima o Bajramu Muratiju: mudrom i inovativnom vođi zajednice, ili sumnjivom pozeru? Djelimično su presude bile potaknute ličnim predrasudama i načinom na koji su pojedinci tumačili njegove motive i dostignuća, a da ne spominjemo njegova nametljiva javna obraćanja. Vrhunac popularnosti Murati je dostigao sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Njegovo vodstvo bilo je moćno i iskreno, empatično i srčano, a on je predstavljao najbolje od muslimanske zajednice. Ova biografija govori o čovjeku kojeg su uobličili običaji i tradicija, inovacije i pobožnost, čovjeku vođenom instinktom za poduzetništvom i pravdom. U svakom slučaju, važno je napomenuti da su neki posmatrači doveli u pitanje njegov religijski senzibilitet i sugerisali

da se on prvenstveno više vodio političkom svrshodnošću nego istinskim duhovnim vjerovanjima i vrijednostima. (Njegova biografija također je podsjetnik, ako je to potrebno, da islam ne prisiljava niti predstavlja imperativ za muslimane da ubiju sve nemuslimane ili da opustoše njihovu imovinu. Muratijeve ponovljene i nedvosmislene izjave da je njegova vjerska misija u osnovi bila pacifistička dobile su iznenađujuće malo pažnje s obzirom na to da je u suprotnosti s općim predrasudama o navodno nasilnoj prirodi islama.) Nema dokaza da je Bajram Murati žudio za ličnom moći ili statusom, ali umjesto uvažavanja činjenice – budući da Novom Zelandu nedostaje vrhovna islamska hijerarhija kao što je ulema koja bi mogla odlučivati o društvenim sporovima – Murati je bio dužan pribjeći svojevrsnoj strategiji samopomoći zajedničkoj i drugim vjerskim manjinama u zemlji. Preuzimajući odgovornost za sopstveno konfesionalno blagostanje, kongregacija je svojim članovima obezbijedila neki osnovni nivo teološke sigurnosti, stabilnosti i intelektualne sigurnosti. Murati je smatrao da islam može opstati samo ako ovlada takvom realnošću i pokuša maksimizirati autonomiju, instituciju, pa čak i utjecaj u širem društvu. Njegovi kritičari priznali su njegovu posvećenost porodici i njegovim ličnim kvalitetima, a da ne spominjemo njegove nevjerovatne strateške talente s javnim medijima kao što su novine. Murati je često pozivao prijatelje, porodicu i radne kolege na večeru u svoju privatnu porodičnu kuću, a neke je obasipao poklonima i darovima. Na ličnom nivou, poznato je da je genijalni Albanac bio lijepo vaspitan i pošten u svim svojim odnosima s drugima, i jako uljudan i skroman. On je svakako bio model recipročnog altruizma, pozitivan primjer u kvalitativnom liderstvu. Bez obzira na greške ili pogrešne prosudbe koje se mogu adresirati na Muratija, nema sumnje da je on bio ključna figura u historiji muslimanske zajednice Aucklanda tokom ove ere, veći od života na mnogo načina i živopisan lik. Posmatrane u kontekstu politički burne i religijski sporne ere i lokacije, Muratijeve ideje o plemenu, identitetu, religiji i historiji još su relevantnije za hitne, moderne probleme. Njegova biografija obuhvatila je mnoge dramatične događaje i pitanja, od rasta muslimanskog stanovništva u Aucklandu do evolucije turističke i ugostiteljske industrije. Ustvari, to je bio bogat, živopisan i raznovrstan život.

Mislim da je ovo dokaz veličine njegovog karaktera, njegove lične velikodušnosti, njegove teške radne etike i, iznad svega, njegove jedinstvene milosti.

reference / references

- ABDYLI, SABIT R. *Bijtë e shqipes në tokën e reve të bardha*. Auckland: Universal Print & Management; 2010.
- DRURY, ABDULLAH. *Islam in New Zealand: The First Mosque*. Christchurch; 2006.
- DRURY, ABDULLAH. „Mahometans on the Edge of Colonial Empire: Antipodean Experiences“, *Islam and Christian – Muslim Relations*, 2018;29(1):71–87.
- KOLIG, ERICH. *New Zealand's Muslims and Multiculturalism*. Leiden: Brill; 2009.